

Received: 04.02.2020
Accepted: 05.03.2020
Published: 30.06.2020

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2020, XX, z. 2: s. 193-205
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0014.1707
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Beata Baran*

Nr ORCID: 0000-0001-6298-228X

ORZECZENIA PIERWSZOINSTANCYJNE W POSTĘ- POWANIU DYSCYPLINARNYM NAUCZYCIELI AKADEMICKICH

FIRST INSTANCE DECISIONS IN THE DISCIPLINARY PROCEEDINGS OF ACADEMIC TEACHERS

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie problematyki orzeczeń pierwszoinstan-
cyjnych w postępowaniu dyscyplinarnym nauczycieli akademickich. Autorka poddaje ana-
lizie w przedmiotowym opracowaniu poszczególne kategorie orzeczeń dyscyplinarnych.
W opracowaniu został przeanalizowany także aspekt formalny orzeczeń.

Słowa kluczowe: postępowanie dyscyplinarne, nauczyciel akademicki, szkolnictwo wyższe,
orzeczenie dyscyplinarne, kara dyscyplinarna

Summary: The purpose of the article is to present the issue of the first instance decisions
in disciplinary proceedings of academic teachers. The author analyzes different categories
of the first instance disciplinary decisions. In the publication also, the formal aspect of the
decisions was scrutinized.

Keywords: disciplinary proceedings, academic teacher, higher education, disciplinary deci-
sion, disciplinary penalty

Podstawowym celem każdego postępowania dyscyplinarnego, także tego pro-
wadzonego na podstawie prawa o szkolnictwie wyższym i nauce¹, jest sprawiedliwe
zakończenie sprawy dyscyplinarnej. Jego ukoronowaniem, zarówno w pierwszej,
jak i drugiej instancji jest rozstrzygnięcie dotyczące statusu zawodowego obwinio-
nego nauczyciela akademickiego.

* dr; Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński. Źródła finansowania publikacji: środki
własne autorki; e-mail: beata.baran@uj.edu.pl

¹ Dz.U. 2018 p. 1668.

Analizując kwestię rozstrzygnięć w postępowaniu dyscyplinarnym, należy postawić pytanie o ich delimitację. Można ją przeprowadzić z uwagi na ich charakter, tj. rozstrzygnięcia merytoryczne i niemerytoryczne. Pierwsza kategoria odnosi się do tych orzeczeń, które rozstrzygają co do istoty sprawy², czyli w kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich. W ramach tej kategorii należy wskazać orzeczenia dyscyplinarne o ukaraniu, o uniewinnieniu lub o odstąpieniu od ukarania (por. art. 294 ust. 2 p.s.w.n.). Do drugiej grupy, określonej jako orzeczenia niemerytoryczne, należy zaklasyfikować wszelkie pozostałe rozstrzygnięcia, czyli postanowienia (np. postanowienie o przekazaniu sprawy rzecznikowi dyscyplinarnemu w celu uzupełnienia postępowania wyjaśniającego). W niniejszych rozważaniach skoncentruję się na orzeczeniach merytorycznych, rozstrzygających sprawę co do istoty.

Rozważania na temat problematyki orzeczeń pierwszoinstancyjnych komisji dyscyplinarnych, zarówno uczelnianych, jak i tych funkcjonujących w Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego³, rozpocznę od przedstawienia ich specyfiki normatywnej. W tej materii punktem wyjścia będzie stwierdzenie, że akademickie postępowanie dyscyplinarne ma silne cechy jurysdykcyjne i tym samym kończy je orzeczenie co do istoty sprawy, zawierające rozstrzygnięcie merytoryczne odnoszące się bezpośrednio do zakresu odpowiedzialności zawodowej nauczyciela akademickiego. Stanowisko to ma swe uzasadnienie w tekstualnym brzmieniu art. 294 ust. 2 p.s.w.n.

Charakterystykę orzeczeń dyscyplinarnych zapadających w akademickim postępowaniu dyscyplinarnym rozpocznę od ich zdefiniowania. W moim przekonaniu orzeczenie dyscyplinarne to władcze oświadczenie komisji dyscyplinarnej rozstrzygające merytorycznie sprawę odpowiedzialności nauczyciela akademickiego, kończące postępowanie w danej instancji. Stanowi ono przejaw realizacji normy materialnoprawnej w ustalonym w toku akademickiej procedury dyscyplinarnej stanie faktycznym. W ujęciu ogólnoteoretycznym jest ono wydawane w celu imperatywnej konkretyzacji generalno-abstrakcyjnych norm, o trybie i formie określonej w art. 294 p.s.w.n. oraz § 39 rozporządzenia MNiSW.

Funkcjonalnie istota orzeczenia dyscyplinarnego polega na określeniu konsekwencji prawnych czynu nauczyciela akademickiego. Inaczej rzecz ujmując, komisja dyscyplinarna orzeka, jakie sankcje mają albo nie mają zastosowania w następstwie okoliczności zaistniałych w ramach konkretnego czynu.

² Por. § 17 pkt 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu prowadzenia mediacji, postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia, Dz.U. 2018 p. 1849 zwane dalej rozp. MNiSW.

³ Por. E. Ura [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia*, Warszawa 2020, s. 477 i nast.; P. Wojciechowski [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, LEX art. 278, t. 1-7; J.M. Zieliński [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, LEX art. 278, t. 1-5.

Analizę problematyki orzeczeń komisji dyscyplinarnych w pierwszej instancji rozpocznę od aspektu formalnego. Zostały one szczegółowo określone w § 39 ust. 2 rozp. MNiSW. Ich spełnienie w istotnym zakresie rzutuje na legalność samego orzeczenia. *De lege lata* nie mam wątpliwości, że wyliczenie to stanowi *numerus clausus*.

Zgodnie z § 39 ust. 2 pkt 1 i 2 orzeczenie powinno zawierać nazwę komisji dyscyplinarnej oraz skład jej członków⁴ oraz imiona i nazwiska rzecznika dyscyplinarnego⁵ oraz protokolanta. Jeśli chodzi o te podmioty, istotne jest wskazanie ich tytułów naukowych, zawodowych lub stopni naukowych albo stopni w zakresie sztuki oraz zajmowane stanowiska. Dane te pozwalają na ocenę, czy w sprawie zostały zachowane regulacje określające właściwość rzeczową komisji⁶.

Paragraf 39 ust. 2 pkt 3 wymaga także zamieszczenia daty i miejsca rozpoznania sprawy i wydania orzeczenia. Dane te pozwalają określić, w jakim stanie prawnym i faktycznym zapadło rozstrzygnięcie. Faktory temporalne są bowiem istotne dla oceny jego legalności, zarówno przez komisję odwoławczą przy ministrze, jak i – ewentualnie – przez sąd pracy⁷.

Na tle regulacji z § 39 ust. 2 pkt 3 powstaje problem, czy wadliwe oznaczenie daty orzeczenia albo nawet jej pominięcie może być przedmiotem sprostowania jako oczywistej omyłki pisarskiej. W mojej ocenie na tak postawione zagadnienie należy udzielić aprobowanej odpowiedzi. W tej materii należy odwołać się do regulacji z art. 105 k.p.k. w związku z art. 305 p.s.w.n. Pozwala ona, w oparciu o mechanizm *ab exemplo*, na sprostowanie oczywistych omyłek pisarskich w orzeczeniu dyscyplinarnym, także tych co do daty jego wydania. W tym miejscu warto wskazać, iż ustawa nie wiąże skutków prawnych z dniem wydania orzeczenia, gdyż wywołuje je data doręczenia⁸. Data ta pozwala również określić, czy nie zostały naruszone terminy załatwienia sprawy dyscyplinarnej.

Kolejnym obligatoryjnym elementem orzeczenia dyscyplinarnego jest sprecyzowanie jego adresata. Konkretnie rzecz ujmując, § 39 ust. 2 pkt 4 rozporządzenia MNiSW wymaga określenia danych personalnych obwinionego, tj. tytułu lub stopnia naukowego, albo stopnia w zakresie sztuki, bądź tytułu zawodowego, imion i nazwiska, imienia ojca, stanowiska oraz daty i miejsca urodzenia. *De lege lata* nie jest konieczne wskazanie adresu zamieszkania obwinionego, jego adresu korespondencyjnego ani numeru PESEL. Godzi się podkreślić, że ich umieszczenie nie wpływa na legalność orzeczenia i nie może być kwalifikowane jako uzasadniona podstawa od-

⁴ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 477 i nast.

⁵ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 473 i nast.; P. Wojciechowski [w:] *Prawo o szkolnictwie...*, LEX art. 277, t. 1-6.

⁶ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 479-480; P. Wojciechowski [w:] *Prawo o szkolnictwie...*, LEX art. 279, t. 3-5.

⁷ Por. 295 p.s.w.n.

⁸ Por. § 39 rozporządzenia MNiSW w związku z art. 306 p.s.w.n.

woławcza. Ponadto pkt 5 ust. 2 § 39 omawianego rozporządzenia nakazuje precyzyjne określenie przewinienia dyscyplinarnego zarzucanego obwinionemu. Omawiany przepis nie wymaga natomiast *expressis verbis* określenia kwalifikacji prawnej czynu.

Osnową orzeczenia dyscyplinarnego jest rozstrzygnięcie co do winy i co do kary, wraz z przytoczeniem podstaw prawnych (§ 39 ust. 2 pkt 6 rozp. MNiSW). W tym miejscu powstaje problem, jakie mogą być zatem rodzaje rozstrzygnięć w tej materii. Centralne znaczenie posiada w tej materii art. 294 ust. 2 p.s.w.n.⁹ Przepis ten przewiduje cztery podstawowe orzeczenia merytoryczne: o uniewinnieniu obwinionego po odstąpieniu od wymierzania kary dyscyplinarnej, o ukaraniu obwinionego, o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego.

Na tle tej regulacji powstaje pytanie, czy wyliczenie to ma charakter enumeratywny. Imperatywna konstrukcja art. 294 pkt 2 p.s.w.n. jednoznacznie przemawia za taką opcją interpretacyjną. Przyjęcie tego rodzaju wykładni skutkuje jednak kolejnym problemem, czy dopuszczalne *de lege lata* jest orzeczenie hybrydowe (heterogeniczne) cechujące się mieszanym rozstrzygnięciem merytorycznym. Tekstualne brzmienie art. 294 ust. 2 p.s.w.n. zdaje się dopuszczać tego rodzaju orzeczenie. Za przyjęciem tego rodzaju wykładni przemawiają też względy celowości, konkretnie zaś uwzględnienie przez komisję dyscyplinarną złożoności spraw dyscyplinarnych, zarówno pod względem prawnym (np. winy nauczyciela akademickiego), jak i faktycznym. Tego rodzaju ujęcie w pełnym zakresie realizuje fundamentalną dyrektywę trafnej represji dyscyplinarnej.

Na gruncie regulacji przyjętej w art. 294 ust. 2 p.s.w.n. rodzi się pytanie o kategorii pierwszoinstancyjnych hybrydowych (heterogenicznych) orzeczeń dyscyplinarnych. Mam tu na myśli w szczególności:

- orzeczenie o częściowym uniewinnieniu i częściowym ukaraniu nauczyciela akademickiego,
- orzeczenie o częściowym uniewinnieniu i częściowym umorzeniu postępowania,
- orzeczenie o częściowym ukaraniu i częściowym odstąpieniu od wymierzenia kary dyscyplinarnej,
- orzeczenie o częściowym ukaraniu i częściowym umorzeniu postępowania,
- orzeczenie o częściowym odstąpieniu od wymierzenia kary dyscyplinarnej i częściowym umorzeniu postępowania.

Powyższe wyliczenie ma jedynie charakter ilustracyjny i jedynie egzemplifikuje możliwe do zaistnienia w praktyce rozstrzygnięcia hybrydowe. Skład orzekający pierwszoinstancyjnej komisji dyscyplinarnej ma zatem rozmaite możliwości. Tego rodzaju interpretacja art. 294 ust 2 p.s.w.n. pozwala na elastyczne dostosowanie treści orzeczenia do zaistniałych w sprawie okoliczności faktycznych i prawnych, co

⁹ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 521 i nast.; P. Wojciechowski [w:] *Prawo o szkolnictwie...*, LEX art. 294, t. 1-2.

realizuje w praktyce standardy sprawiedliwości, zarazem materialnej, jak i proceduralnej¹⁰.

Kierując się dyrektywą sekwencyjności wywodów dogmatycznych, swoje rozważania rozpocznę od orzeczenia uniewinniającego (art. 294 ust. 2 pkt 1 p.s.w.n.). Jego istotą jest rozstrzygnięcie polegające na uwolnieniu w pełnym zakresie obwinionego nauczyciela akademickiego od ciężących na nim zarzutów dyscyplinarnych. Zostaje ono wydane, jeżeli przewinienia dyscyplinarnego nie popełniono lub czyn, którego dopuścił się obwiniony, nie uchybia obowiązkowi nauczyciela akademickiego lub godności zawodu nauczyciela akademickiego (art. 275 ust. 1 p.s.w.n.¹¹). Również popełnienie czynu w warunkach uchylających bezprawność (np. kontratypu) uzasadnia wydanie przez komisję dyscyplinarną orzeczenia uniewinniającego.

Drugim *expressis verbis* przewidzianym w art. 294 ust. 2 pkt 2 p.s.w.n. możliwym rozstrzygnięciem w orzeczeniu dyscyplinarnym jest odstępnie od wymierzania kary. Powstaje pytanie, jaki ma ono charakter prawny. W mojej ocenie jest to orzeczenie „skazujące”¹², gdyż uznaje się w nim obwinionego za winnego, przy jednoczesnej rezygnacji z nakładania nań kary. Analizowana ustawa nie reguluje, w jakich okolicznościach może zostać wydane takie rozstrzygnięcie. Jest to obiektywna luka prawna, która powinna zostać uzupełniona. Kierując się dyrektywą *a simili*, zajmuję stanowisko, że odstępnie od wymierzenia kary dyscyplinarnej może nastąpić, gdy stopień winy nie jest znaczny, a właściwość i warunki osobiste nauczyciela akademickiego oraz przebieg dotychczasowego jego zatrudnienia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo odstąpienia od wymierzenia kary dyscyplinarnej będzie on przestrzegał obowiązków nauczyciela akademickiego oraz godności tego zawodu. Na przykład można tu wskazać sytuację, w której nauczyciel akademicki pod wpływem silnego stresu zawodowego, wywołanego przez rażąco niewłaściwe zachowanie grupy studentów, nie miał pełnej możliwości pokierowania swym postępowaniem, ponieważ poziom autodeterminacji zachowania zakwalifikowanego jako przewinienie dyscyplinarne był poważnie ograniczony.

Trzecim rodzajem rozstrzygnięcia przewidzianym w art. 294 ust. 2 pkt 3 p.s.w.n. jest orzeczenie komisji dyscyplinarnej o ukaraniu. Jego istotą polega na nałożeniu na nauczyciela akademickiego kary dyscyplinarnej. Katalog tych kar określa art. 276 p.s.w.n.¹³ Rozważyć należy, czy jest to wyliczenie enumeratywne. Nie mam wątpliwości, że zamieszczony w nim katalog ma charakter taksatywny i w żadnym przypadku

¹⁰ Por. J. Oniszczyk, *Koncepcje prawa*, Warszawa 2004 s. 62; J. Stelmach, *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Kraków 1999, s. 135 i nast.

¹¹ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 459 i nast.; P. Wojciechowski [w:] *Prawo o szkolnictwie...*, LEX art. 275, t. 1-11; J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie...*, LEX art. 275 t. 1-3.

¹² Odstąpienie od ukarania podobnie jak w prawie karnym należy uznać za środek odpowiedzialności. Por. J. Warylewski, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2004, s. 408.

¹³ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne dla nauczycieli akademickich*, „Prokuratura i Prawo” 2019, s. 11-12; 114-132. Por. E. Ura, *Akademickie...*, s. 466, K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 115.

nie może zostać rozszerzony przez komisję dyscyplinarną na inne nieprzewidziane w nim sankcje¹⁴. Pogląd ten ma swe merytoryczne uzasadnienie w fundamentalnej dla państwa prawa zasadzie *nulla poena sine lege*. Zasada ta ma uniwersalne zastosowanie do wszystkich publicznych procedur represyjnych, także postępowań dyscyplinarnych nauczycieli akademickich. W efekcie niedopuszczalne jest orzeczenie przez komisję kar dodatkowych, *explicite* nieprzewidzianych przez art. 276 p.s.w.n. (np. podanie orzeczenia do publicznej wiadomości w uczelni).

Analizując problematykę kar w orzeczeniach komisji dyscyplinarnych, punktem wyjścia będzie stwierdzenie, że są one silnie zdyferencjalizowane¹⁵. Łączy je natomiast jeden wspólny mianownik, jakim jest sankcja odnosząca się do statusu zawodowego nauczyciela akademickiego. Powstaje zatem problem, czy kary te mają charakter stopniowalny. W mojej ocenie kary dyscyplinarne przewidziane w art. 276 ust. 1 p.s.w.n. są niestopniowalne, co oznacza, że nie jest warunkiem zastosowania kary surowszej ukaranie karą mniej surową. Co do zasady wydaje się, że sekwencja kar dyscyplinarnych z tego przepisu cechuje się gradacją surowości¹⁶. *De lege lata* nie ma jednak obiektywnych czynników mierzących poziom dolegliwości konkretnej sankcji dla ukaranego nauczyciela akademickiego, ponieważ mają one w ramach stosunku pracy rozmaite płaszczyzny, począwszy od prestiżowej, skończywszy na finansowo-organizacyjnej. Analizując orzeczenia komisji dyscyplinarnych, warto nieco uwagi poświęcić poszczególnym kategoriom. W świetle art. 276 ust. 1 pkt 1 przymiot najłagodniejszej kary ma upomnienie. Przepis ten nie precyzuje, na czym ona polega. W tej materii należy zatem *a coherentia* zastosować ustalenia poczynione w literaturze¹⁷ na tle art. 108 § 1 pkt 1 k.p. Jest to kara na czci nauczyciela akademickiego¹⁸. W swej istocie podobny charakter prawny ma kara nagany z pkt 2 ust. 1 art. 276 p.s.w.n. Na tle art. 276 ust. 1 pkt 2 p.s.w.n. powstaje problem, czy przy orzeczeniu kary nagany niezbędne jest przeprowadzenie rozmowy dyscyplinującej z ukaranym nauczycielem akademickim. Na tak postawione pytanie należy, w mojej opinii, udzielić przeczącej odpowiedzi, ponieważ art. 276 p.s.w.n. tego nie wymaga¹⁹. Nagana ma swoisty charakter – samowystawczy – działa *ipso iure*. Obie te kary mają w swej istocie ostrzegawczy charakter. Są one bowiem ukierunkowane na swoście pojmowaną prewencję, a nie represję, albowiem nie rzutują bezpo-

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 467. Na temat nazewnictwa kar por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 119.

¹⁶ Por. też R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 273-274.

¹⁷ Por. I. Sierocka *Odpowiedzialność porządkowa pracowników – od kodyfikacji do współczesności*, [w:] A. Kosut, W. Perdus (red.), *Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Teresie Liszcz*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015/XXIV, s. 211.

¹⁸ Por art. 284 p.s.w.n. oraz E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 488 i nast.

¹⁹ Por. także rozważania B. Baran, *Orzeczenia w sprawach dyscyplinarnych funkcjonariuszy Policji*, [w:] D. Felszer, A. Rogacka-Łukasik (red.), *Studia administracyjne i cywilne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Malarskiemu w 85. rocznicę urodzin*, Sosnowiec 2016.

średnio na pogorszenie statusu prawnopracowniczego nauczyciela akademickiego. Natomiast kara nagany z obniżeniem wynagrodzenia zasadniczego o 10%-20% na okres od miesiąca do dwóch lat²⁰, którą przewiduje pkt 3 analizowanego przepisu, ma charakter heterogeniczny, ponieważ w jednym wymiarze odnosi się do czci pracownika, w drugim do jego statusu ekonomicznego. Gdy chodzi o ten drugi aspekt, to obniżenie w orzeczeniu dyscyplinarnym może tylko dotyczyć wynagrodzenia zasadniczego. Pogląd ten ma swe uzasadnienie w uniwersalnej dyrektywie obowiązującej we wszystkich orzeczeniach represyjnych – *nulla poena sine lege stricte*. Jeśli zaś chodzi o wymiar temporalny analizowanej kary, to rozciąga się ona na okres od jednego miesiąca do dwóch lat. Także i w tym przypadku niedopuszczalne jest orzeczenie kary obniżającej wynagrodzenie nauczyciela akademickiego ponad dwa lata.

Kolejny problem, który pojawia się przy analizie zagadnienia kar dyscyplinarnych, to zagadnienie charakteru kary przewidzianej w art. 276 ust. 1 pkt 4 p.s.w.n. W mojej ocenie ma ona charakter prestiżowo-organizacyjny. Polega na pozbawieniu nauczyciela akademickiego prawa do wykonywania zadań promotora²¹, recenzenta oraz członka komisji w sprawach nadania stopnia doktora i doktora habilitowanego oraz tytułu profesora na okres od roku do pięciu lat. Także w przypadku tej kary niedopuszczalna jest rozszerzająca wykładnia. Oznacza to, że komisja dyscyplinarna nie może orzec pozbawienia nauczyciela akademickiego prawa do wykonywania zadań promotora, recenzenta oraz członka komisji w ramach procedur licencyjnych bądź magisterskich. Jeśli chodzi o wymiar czasowy omawianej kary, to niedopuszczalne jest ukaranie poza ramami temporalnymi określonymi w pkt 4 ust. 1 art. 276 p.s.w.n. Dotyczy to nie tylko maksymalnego okresu pięcioletniego, ale również minimalnego rocznego. Oznacza to, w praktyce, że orzeczenie tej kary w wymiarze niższym niż określony w ustawie jest normatywnie wadliwe. Kary dyscyplinarne przewidziane w art. 276 p.s.w.n. ust. 1 pkt 3-8 zawierają potęgujący się pierwiastek represyjny. Odnoszą się one bowiem już bezpośrednio do statusu nauczyciela akademickiego, ograniczając bądź pogarszając wynikające z niego uprawnienia, a w najostrzejszej formule zrywając stosunek prawny łączący obwinionego ze szkołą wyższą, oraz oddziałując także *pro futuro* uniemożliwiający zatrudnienie w uczelniach (w związku z możliwością nałożenia zakazu pracy w uczelni do 5 lat oraz pozbawieniem prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego maksymalnie do 10 lat)²².

W tym miejscu pojawia się pytanie o charakter prawny kary pozbawienia nauczyciela akademickiego prawa do pełnienia funkcji kierowniczych w uczelni na okres od sześciu miesięcy do pięciu lat przewidziane w art. 275 ust. 1 pkt 5 p.s.w.n.²³ W mojej ocenie można go określić jako prestiżowo-organizacyjny. Sankcja ta od-

²⁰ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 115-116.

²¹ Ibidem, s. 116.

²² Por. art. 276 ust. 1 pkt 7-8 p.s.w.n.

²³ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 116-117.

nosi się do wszystkich funkcji kierowniczych w strukturach uczelni. Taka opcja interpretacyjna oparta została o argument *lege non distinguente*. Jej orzeczenie przez komisję dyscyplinarną odnosi się do wszystkich piastowanych przez nauczyciela akademickiego funkcji kierowniczych w uczelni, począwszy od rektorskich, przez dziekańskie, skończywszy na kierowniczych w jednostkach podstawowych jak instytuty, katedry, kliniki czy wreszcie zakłady.

Orzeczenie kary z art. 276 ust. 1 pkt 5 p.s.w.n. oznacza pozbawienie funkcji kierowniczej, która jest przez nauczyciela akademickiego aktualnie piastowana. Jednocześnie sankcja ta pozbawia ekspektatyw (np. biernego prawa wyborczego do objęcia funkcji kierowniczej)²⁴. Za tego rodzaju wykładnią przemawia tekstualne brzmienie analizowanego przepisu oraz określony w nim zakres temporalny kary. Podobnie jak w przypadku wcześniej analizowanych kar, także i tutaj niedopuszczalna jest więc rozszerzająca interpretacja zgodnie z przywołaną już wcześniej zasadą *nulla poena sine lege stricte*.

Zagadnieniem wymagającym rozważenia jest charakter kolejnych trzech kar dyscyplinarnych z art. 276 ust. 1 pkt 6-8 p.s.w.n. W mojej opinii cechuje je heterogeniczność. W dwóch przypadkach (pkt 6 i 7) ostrze represji jest ukierunkowane na wydalenie z uczelni, w drugich dwóch (pkt 7 i 8) z pozbawieniem możliwości nawiązania stosunku pracy w środowisku akademickim. Prawomocne orzeczenie o wydaleniu z pracy w uczelni²⁵ skutkuje wygaśnięciem stosunku pracy (art. 124 pkt 3 p.s.w.n.²⁶) nauczyciela akademickiego²⁷. Oznacza to ustanie więzi prawnej pomiędzy nauczycielem akademickim a uczelnią wyższą. Nie ma przy tym znaczenia, czy jest on zatrudniony na podstawie umowy o pracę, czy mianowania. Pogląd ten ma uzasadnienie w argumentacji *lege non distinguente*. W swych następstwach skutkuje także wygaśnięciem stosunku pracy, mimo że nie został on uwzględniony w art. 124 p.s.w.n. Osoba, wobec której orzeczono taką karę, nie posiada bowiem akademickiej zdolności pracowniczej w rozumieniu art. 113 p.s.w.n.

Orzeczenie komisji dyscyplinarnej o wydaleniu z pracy w uczelni na podstawie art. 276 ust.1 pkt 7 imperatywnie zawiera zakaz wykonywania pracy w uczelniach. Użycie w tym przepisie liczby mnogiej oznacza, że zakaz ten odnosi się do wszystkich kategorii uczelni wyższych, a nie dotyczy wyłącznie uczelni macierzystej.

Na tle tej normy powstaje też inny problem, czy obejmuje to zakaz tylko stosunku pracy, czy także innych podstaw zatrudnienia, jak np. zatrudnienie cywilnoprawne bądź administracyjnoprawne. W mojej ocenie tekstualne brzmienie przepisu od-

²⁴ Por. bliżej E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 469.

²⁵ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 117.

²⁶ Por. M. Lekston [w:] *Akademickie...*, s. 122 i nast. Por. też P. Kucharski, *Ustanie stosunku pracy nauczyciela akademickiego*, Warszawa 1990, s. 124 i nast.; J. Paśnik, *Nowe regulacje odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich i studentów – uwagi krytyczne*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2007, nr 4, s. 18.

²⁷ Por. art. 63 k.p. oraz K.W. Baran [w:] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 483.

nosi się do wszelkich kategorii zatrudnienia w uczelniach, nawet samozatrudnienia. Co więcej, zakaz ten odnosi się także do wykonywania w uczelniach innej pracy²⁸ niż na stanowisku nauczyciela akademickiego. Nie ma on natomiast zastosowania do zatrudnienia w innych podmiotach prowadzących działalność dydaktyczną lub naukową, jeżeli nie posiadają one ustawowo zadekretowanego statusu uczelni.

W tym miejscu powstaje pytanie, w jakim wymiarze zakaz ten dotyczy obejmowania stanowisk w uczelni. W mojej opinii w wymiarze przedmiotowym omawiany zakaz dotyczy wszelkich uczelnianych stanowisk pracy. W płaszczyźnie temporalnej ów zakaz obejmuje natomiast okres od 6 miesięcy do pięciu lat, począwszy od dnia wydania prawomocnego orzeczenia dyscyplinarnego.

Artykuł 276 ust. 1 pkt 8 p.s.w.n. jako najsurowszą karę dyscyplinarną statuuje pozbawienie prawa wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na okres 10 lat. Orzeczenie to skutkuje nie tylko wygaśnięciem stosunku pracy²⁹, ale pozbawienie akademickiej zdolności pracowniczej w rozumieniu art. 113 p.s.w.n. Tego rodzaju orzeczenie dyscyplinarne odnosi się jednak tylko do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego. *A contrario* należy zatem przyjąć, że osoba taka może być zatrudniona w uczelni na stanowiskach nieakademickich. Proponowana tutaj wykładnia ma swe uzasadnienie w argumentacji *nulla poena sine lege stricte*.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym rozstrzygnięcia jest kwestia okresu trwania pozbawienia prawa do wykonywania zawodu. W płaszczyźnie temporalnej pozbawienie prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego orzeka się na okres 10 lat. Jak to ujmuje E. Ura³⁰, jest to okres sztywny. Za tego rodzaju opcją interpretacyjną przemawia niewątpliwie tekstualne brzmienie analizowanego przepisu. W praktyce oznacza to więc znaczną jego surowość przejawiającą się eliminacją obwinionego naukowca ze środowiska akademickiego³¹. W tym miejscu warto dodać, że może on zostać jednak zatrudniony w uczelni jako pracownik nieakademicki. Przepisy represyjne – zwłaszcza regulujące kary dyscyplinarne – nie mogą być interpretowane rozszerzająco.

Analiza problematyki orzeczeń dyscyplinarnych o ukaraniu obwinionego nauczyciela akademickiego stawia zagadnienie dopuszczalności łączenia kar. Zgodnie z postanowieniami art. 276 ust. 2 p.s.w.n. za jedno przewinienie dyscyplinarne orzeka się jedną karę dyscyplinarną, a za kilka orzeka się jedną karę – najsurowszą³². W efekcie nie wolno na przykład ukarać nauczyciela akademickiego za jedno przewinienie jednocześnie naganą z obniżeniem wynagrodzenia i pozbawieniem prawa do wykonywania zadań promotora lub recenzenta. Dopuszczalne jest natomiast orzeczenie za

²⁸ Por. K. Banasik, *Kary dyscyplinarne...*, s. 118.

²⁹ E. Ura [w:] *Akademickie prawo...*, s. 469.

³⁰ Ibidem.

³¹ K. Banasik (*Kary dyscyplinarne...*, s. 128) akcentuje fakt, że kara ta nigdy nie jest obligacyjna.

³² E. Ura [w:] *Akademickie prawo...*, s. 470.

kilka przewinień dyscyplinarnych swoistej kary „łącznej”, mającej przymiot najsurowszej w ramach całego katalogu sankcji przewidzianych w ust. 1 art. 276 p.s.w.n.

Kontynuując rozważania na temat kategorii orzeczeń dyscyplinarnych z art. 294 ust. 2 pkt 4 p.s.w.n., warto nieco uwagi poświęcić umorzeniu postępowania. Jego podstawy, jak się wydaje, enumeratywnie określa ust. 3 i 4 tego przepisu. Podstawową przesłanką umorzenia postępowania (pkt 1 ust. 3 art. 294 p.s.w.n.) jest znikoma społeczna szkodliwość przewinienia dyscyplinarnego. Na tym tle pojawia się problem, w jaki sposób kwantyfikować znikomą społeczną szkodliwość przewinienia. Ze względu na fakt, że w systemie prawa nie ma uniwersalnej i zarazem obiektywnej metody pomiaru poziomu społecznej szkodliwości czynów, w tym również przewinień dyscyplinarnych, komisja powinna brać pod uwagę zarówno okoliczności przedmiotowe (np. rozmiar szkody, rodzaj naruszonego dobra prawnego, okoliczności popełnienia czynu), jak i podmiotowe (np. właściwości i przymioty osobiste nauczyciela akademickiego, dotychczasowy przebieg pracy zawodowej, dorobek naukowy, motywację sprawcy) związane z popełnieniem przewinienia.

Podstawą orzeczenia o umorzeniu postępowania przez komisję może być też niepoczytalność obwinionego w chwili popełnienia przewinienia (art. 294 ust. 3 pkt 2 p.s.w.n.). Jak się wydaje, powinna zostać ona stwierdzona przez biegłego w ramach mechanizmów przewidzianych w k.p.k. *De lege lata* także śmierć nauczyciela akademickiego stanowi podstawę do wydania orzeczenia umarzającego. Ze względu na fakt, iż odpowiedzialność dyscyplinarna ma charakter osobisty, w razie jego śmierci orzeczenie o ukaraniu jest *natura rerum* bezprzedmiotowe. Artykuł 294 ust. 3 pkt 3 p.s.w.n. nie ma natomiast zastosowania w razie zaginięcia nauczyciela akademickiego, chyba że został uznany za zmarłego. Orzeczenie o umorzeniu postępowania może zapaść w pierwszej instancji także z powodu przedawnienia karalności przewinienia dyscyplinarnego (art. 294 ust. 3 pkt 4 p.s.w.n.). W tej materii obowiązują *a completudine* mechanizmy przewidziane w art. 288 p.s.w.n.³³ Identyczne rozstrzygnięcie komisji zapada na mocy art. 294 ust. 3 pkt 5 p.s.w.n. w sytuacji, gdy postępowanie dyscyplinarne co do tego samego przewinienia dyscyplinarnego tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się. Przepis ten w swej istocie statuuje dwie odrębne przesłanki orzeczenia o umorzeniu, które można określić jako *quasi res iudicata* oraz *quasi litis pendentia*. Należy postawić pytanie o istotę *quasi res iudicata* w tego rodzaju postępowaniach. Polega ona na tym, że przeciwko nauczycielowi akademickiemu ponownie wszczęto postępowanie, o to samo przewinienie dyscyplinarne, co do którego zostało ono prawomocnie zakończone. W wymiarze aksjologicznym regulacja ta oparta została na uniwersalnej dyrektywie *ne bis in idem*, zgodnie z którą nikt nie powinien być dwa razy pociągnięty do odpowiedzialności za ten sam czyn. Mechanizm z art. 294 ust. 3 pkt 5 p.s.w.n. ma dwa aspekty: podmio-

³³ Por. bliżej E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 505.

towy i przedmiotowy. W pierwszym chodzi o tożsamość nauczyciela akademickiego, w drugim o tożsamość czynu stanowiącego przewinienie dyscyplinarne. A *simili* powyższe uwagi można odnieść do *qusi litis pendentia* przewidzianego w art. 294 ust. 3 pkt 5 *in fine* p.s.w.n. Jego istota sprowadza się do tego, że wcześniej wszczęte postępowanie dyscyplinarne toczy się przez inną komisję, przeciwko temu samemu nauczycielowi akademickiemu o ten sam czyn.

Specjalną podstawę umorzenia postępowania dyscyplinarnego przewiduje art. 294 ust. 4 p.s.w.n. Stanowi on, iż może być ono umorzone, jeżeli orzeczenie kary dyscyplinarnej byłoby oczywiście niecelowe ze względu na rodzaj kary i wysokość kary lub innego środka prawomocnie orzeczonego za ten sam czyn w innym postępowaniu, a interes pokrzywdzonego się temu nie sprzeciwia. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na problem realizacji wskazanych w ustawie przesłanek. Tekstualna wykładnia analizowanej normy przemawia za kumulatywnym wystąpieniem zadekretowanych przesłanek. Wydaje się, że przepis ten będzie miał zastosowanie w praktyce zwłaszcza w sytuacji, gdy wobec nauczyciela akademickiego w postępowaniu karnym orzeczono zakaz wykonywania zawodu.

Po przedstawieniu możliwych opcji rozstrzygnięcia sprawy dyscyplinarnej w rozumieniu art. 294 ust. 2 p.s.w.n. w związku z § 39 ust. 6 warto nieco uwagi poświęcić problematyce jego uzasadnienia³⁴. Tego rodzaju obowiązek statuuje *explicite* omawiane rozporządzenie w § 39 ust. 7. *De lege lata* nie ma wątpliwości, że ma ono charakter obligatoryjny. Pojawia się tutaj zagadnienie, jakie przesłanki winno realizować orzeczenie. Zgodnie z ust. 3 § 39 rozp. MNiSW powinno ono składać się z dwóch zasadniczych części: faktycznej i prawnej. W pierwszej komisja dyscyplinarna powinna wskazać, jakie fakty skład orzekający uznał za udowodnione, a jakie za nieudowodnione oraz na jakich dowodach się oparł i dlaczego nie dał wiary przeciwnym. Z kolei w drugiej części uzasadnienia należy zawrzeć wyjaśnienia podstaw prawnych, w tym okoliczności, które skład orzekający uwzględnił przy wymiarze kary. Jeśli chodzi o uzasadnienie, to w mojej ocenie należy przy jego sporządzaniu kierować się dyrektywą racjonalnego formalizmu, co uzasadnia twierdzenie, że obie części muszą być wyraźnie wyodrębnione. Co więcej, wydaje się, iż uzasadnienie orzeczenia powinno być merytorycznie zintegrowane, w efekcie wymiar faktyczny i prawny mają stanowić logiczną całość. Warto zauważyć, że uzasadnienie orzeczenia nie musi posiadać przymiotu „zwięzłości”. Opis stanu faktycznego i prawnego powinien być szczegółowy, tak aby organ drugiej instancji oraz ewentualnie sąd pracy³⁵ miały pełną informację o faktach, które zostały uznane za udowodnione, jakie nie zostały udowodnione, na których dowodach oparł się skład orzekający oraz którym dowodom nie dał wiary, a także jakie okoliczności zostały uwzględnione przy wymiarze kary. Jest to nader istotne w kontekście mechanizmów odwoławczych przewidzianych w art. 295 p.s.w.n.

³⁴ Ibidem, s. 523 i przywołane tam obszernie orzecznictwo sądowe.

³⁵ Por. art. 295 p.s.w.n.

Kolejnym zadekretowanym w § 39 ust. 1 pkt 8 elementem orzeczenia dyscyplinarnego powinno być pouczenie o trybie i terminie wniesienia odwołania. W tym miejscu należy rozważyć, jaka jest funkcja przedmiotowego pouczenia. W ramach prawa do obrony obwinionego nauczyciela akademickiego, w mojej opinii, pełni ono głównie funkcję informacyjną, wskazując proceduralne i temporalne przesłanki wniesienia środka zaskarżenia. Pominięcie pouczenia w orzeczeniu pierwszoinstancyjnym lub jego wadliwe sformułowanie uzasadnia przywrócenie terminu złożenia odwołania.

Ostatnim formalnym elementem orzeczenia dyscyplinarnego wyliczonym w § 39 ust. 4 rozp. MNiSW są podpisy wszystkich członków składu orzekającego złożone na sentencji i uzasadnieniu. Brak choćby jednego z podpisów jest rażącym uchybieniem stanowiącym bezzwzględny powód odwoławczy wskazany w art. 439 § 1 pkt 6 k.p. w związku z art. 305 p.s.w.n.

W tym miejscu należy rozważyć problematykę aspektu temporalnego orzeczeń. Zgodnie z postanowieniami § 39 ust. 1 rozp. MNiSW orzeczenie wraz z uzasadnieniem powinno zostać sporządzone pisemnie i w ciągu 14 dni od jego ogłoszenia doręczone stronom, rektorowi oraz ministrowi właściwemu lub ewentualnie przewodniczącemu Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Przywołany termin ma charakter instrukcyjny³⁶. Należy zwrócić uwagę, iż brak jest regulacji wskazującej, w jakim terminie ma zostać sporządzone samo pisemne orzeczenie. Jako termin należy wskazać tutaj również instrukcyjne 14 dni, z uwagi na fakt, iż w tym terminie winno nastąpić doręczenie orzeczenia m.in. stronom postępowania. W zakresie metody obliczania terminu z § 39 ust. 1 rozp. MNiSW należy sięgnąć do regulacji z k.p.k. W szczególności zaś do odpowiednio stosowanego art. 123³⁷ tegoż kodeksu w związku z art. 305 p.n.s.w.

Podsumowując rozważania na temat orzeczeń dyscyplinarnych, stwierdzam, że są one instrumentem realizacji arystotelesowskiej sprawiedliwości wyrównawczej (*iustitia communitativa*). W przypadku norm o charakterze represyjnym, jakimi są z natury rzeczy normy prawa dyscyplinarnego, najistotniejsze znaczenie dla sprawiedliwych orzeczeń ma realizacja zasady trafnej represji³⁸. W formule dostosowanej do orzeczeń komisji dyscyplinarnych w sprawach nauczycieli akademickich uprawnione jest przyjęcie założenia, zgodnie z którym ten, i tylko ten, kto jest winien popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, powinien za to ponieść karę, taką i tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył. W świetle konstytucyjnej dyrektywy poszanowania godności człowieka większym złem jest ukaranie osoby niewinnej

³⁶ Por. E. Ura [w:] *Akademickie...*, s. 523.

³⁷ Por. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1-296*, Warszawa 2011, t. 1, s. 764-766; S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2010, t. 1, s. 444-448; M. Kurowski [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2013, t. 1, s. 455-458; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005, s. 351-353.

³⁸ Zagadnienie w odniesieniu do procedury karnej szczegółowo analizuje M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, s. 221.

niż bezkarność winnej. Oczywiście w postępowaniu dyscyplinarnym należy unikać jednego i drugiego zła, tj. należy rozstrzygać w taki sposób, żeby nie ukarać niewinnego nauczyciela akademickiego, a jednocześnie nie pozostawić winnego bezkarnym. W swej istocie taki podstawowy cel mają orzeczenia dyscyplinarne.

Bibliografia

- Banasik K., *Kary dyscyplinarne dla nauczycieli akademickich*, „Prokuratura i Prawo” 2019.
- Baran B., *Orzeczenia w sprawach dyscyplinarnych funkcjonariuszy Policji*, [w:] D. Felszer, A. Rogacka-Łukasik (red.), *Studia administracyjne i cywilne. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Malarskiemu w 85. rocznicę urodzin*, Sosnowiec 2016.
- Baran K.W. [w:] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971.
- Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1-296*, t. 1, Warszawa 2011.
- Kucharski P., *Ustanie stosunku pracy nauczyciela akademickiego*, Warszawa 1990.
- Kurowski M. [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2013.
- Lekston M. [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia*, Warszawa 2020.
- Oniszczyk J., *Koncepcje prawa*, Warszawa 2004.
- Paśnik J., *Nowe regulacje odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich i studentów – uwagi krytyczne*, „Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka” 2007, nr 4.
- Sierocka I., *Odpowiedzialność porządkowa pracowników – od kodyfikacji do współczesności*, [w:] A. Kosut, W. Perdons (red.), *Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Teresie Liszcz*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015/XXIV.
- Steinborn S. [w:] L.K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2010.
- Stelmach J., *Współczesna filozofia interpretacji prawniczej*, Kraków 1999.
- Ura E. [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia*, Warszawa 2020.
- Warylewski J., *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2004.
- Wojciechowski P. [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, LEX art. 278, t. 1-7,
- Zieliński J.M. [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, LEX art. 278, t. 1-5.